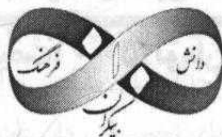

بازخوانی عفتل

بانگاهی به دیدگاه علامه طباطبائی (ره)

مهدی اسماعیلی

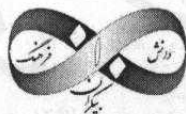
انتشارات بیکران دانش

وابسته به مؤسسه فرهنگی و هنری بیکران دانش و فرهنگ

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	: اسماعیلی، مهدی، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: بازخوانی عقل با نگاهی به دیدگاه علامه طباطبائی (ره)/مهدی اسماعیلی.
مشخصات نشر	: تهران: بیکران دانش، ۱۳۹۷.
ملاحظات ظاهری	: ۱۵۷ص.
شابک	: 978-600-8356-36-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۳۹.
موضوع	: طباطبائی، سید محمدحسین، ۱۳۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره عقل گرایی
موضوع	: Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn -- Views on rationalism
موضوع	: عقل گرایی -- فلسفه
موضوع	: Rationalism -- Philosophy
موضوع	: عقل -- فلسفه
موضوع	: Reason -- Philosophy
رده بندی کنگره	: BBR۱۱۰۵ /ع ۵/الف ۱۵
رده بندی دیویی	: ۱۹۸/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۳۵۰۴۳

انتشارات بیکران دانش

واحد به مؤسسه فرهنگی و هنری بیکران دانش و فرهنگ

تهران، ص پ ۳۷۳-۱۸۷۳۵ ۵۵۹۳۶۴۶۹۴-۰۲۱ info@infinit.ir

بازخوانی عقل با نگاهی به دیدگاه علامه طباطبائی (ره)

مهدی اسماعیلی

شابک: ۳-۲۵-۸۳۵۶-۶۰۰-۹۷۸

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

© کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است و تکثیر، پخش، ترجمه یا اقتباس از تمام یا قسمتی از این اثر به هر شکل ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱	دبیاچه
۵	نگاهی به حیات علمی و معنوی حضرت علامه
۹	تاریخچه
۱۱	اعتبار عقل
۱۳	چرا به بررسی عقل می پردازیم؟
۱۵	عاهیم عقل و دیدگاه های پیرامون آن
۱۷	شناخت مفاهیم
۱۷	مناهی عقل
۲۰	عقل در اسلام
۲۵	عقل مورد تراء درگراان و خردستیزان
۲۶	تعریف عقل در قرآن از نگاه علامه
۲۹	عامل تعقل و ادراک در انسان
۳۲	تعاير گوناگون عقل در قرآن
۳۵	عقل نزد اخباریان و اهل حدیث
۳۵	بی اعتنایی به عقل در میان اهل حدیث
۳۶	دیدگاه اخباریان و علامه مجلسی
۳۸	معنای قلب در قرآن
۴۴	مفهوم قلب در قرآن از نگاه آیت الله جوادی آملی
۴۵	نتیجه فصل اول
۴۷	جایگاه عقل در معرفت شناسی
۴۹	جواز اعتماد بر ادراکات عقلی و مبانی آن
۵۰	نقد دیدگاه اعتماد به حس و تجربه
۵۲	عدم خطای عقل در کار خویش
۵۴	دلیل حجیت عقل
۵۶	حجیت عقل از دیدگاه شهید مطهری
۶۱	علیت در افعال الهی

۶۵.....	اثبات حجیت عقل.....
۶۶.....	نتایج طریق تعقل یا نقش عقل در تبیین باورهای دینی.....
۶۸.....	کارآمدی عقل در استنباط احکام.....
۶۹.....	طرق شناخت حقیقت.....
۷۱.....	نتیجه.....
۷۴.....	دعوت قرآن به تفکر صحیح و طریقه استدلال از نگاه علامه.....
۷۴.....	اهمیت استدلال عقلی تفکر صحیح و روش‌مند.....
۸۴.....	تأثیر تقوا و طهارت نفس در سلامت فکر دینی.....
۸۷.....	تأثیر سادگی و قرب الهی در سلامت فکر و عقل.....
۸۸.....	اثر ولایت الهی و تقرب به ساحت قدس ربوبی.....
۹۰.....	برزری معرفت و سیر انفسی بر سیر آفاقی.....
۹۳.....	نتیجه.....
۹۵.....	عدم انفکاک دین و عقل.....
۹۵.....	دین و فلسفه الهی.....
۹۷.....	تفکر و تعقل، دانش و ادبی در قرآن.....
۹۹.....	اشاره‌ای به عقل و علم نزد رسول.....
۱۰۰.....	مأخذ اساسی تفکر مذهبی در اسلام.....
۱۰۴.....	تأیید روش عقلا در تشریع و قانون‌گذاری.....
۱۰۶.....	منابع تفکر در قرآن (از نگاه جناب علامه).....
۱۰۸.....	رابطه عقل و وحی (بازگشت همه منابع چهارگانه دین و وحی الهام الهی).....
۱۱۰.....	نتیجه.....
۱۱۳.....	آسیب‌شناسی عقل‌گرایی.....
۱۱۵.....	محدودیت‌های عقل.....
۱۱۵.....	عجز عقل بشر از ادراک تمام حقایق قرآن.....
۱۱۵.....	تصرفات شیطان در ادراک انسان.....
۱۱۶.....	شرط سلامت فکر و عقل (تعادل قوی).....
۱۱۸.....	عقل برای هدایت انسان به سمت قانون کفایت نمی‌کند.....
۱۲۱.....	شبهات.....

اشکال اول.....	۱۲۱
اشکال دوم: نقض حجیت عقل.....	۱۲۴
اشکال سوم: پیامبران همان نوابغ اند.....	۱۲۵
اشکال چهارم: عدم نیاز به وجود انبیاء با وجود نوابغ بشری.....	۱۲۶
اشکال پنجم: خاتمیت و شبهه بی‌نیازی بشر از تربیت‌های ماوراء عقل.....	۱۲۷
نتیجه.....	۱۲۹
نتایج و پیشنهادها.....	۱۳۱
پیشنهادهای.....	۱۳۶
کتابنامه.....	۱۳۹

دیباچه

توجه ویژه انسان‌ها به عقل، تقدیس و گرامیداشت آن از یک‌سو و تلاش متفکران برای تعیین قلمرو مفهومی آن، سبب تعاریف متعدد و معانی گوناگون برای آن شده است؛ نه آن را مشترک لفظی و بیش‌تر آن را مشترک معنوی دانسته‌اند که به نسکات بر همه آن معانی دلالت می‌کند، شاید علت مشترک لفظی دانستنش این باشد که هر دسته و گروهی بر اساس ذوق و مشرب فکری خود مرتبه و بُعد خاصی از آن را به عنوان تمام حقیقت عقل تلقی کرده‌اند.^۱

آیت‌الله جوادی در این مورد سخنی دارد که حاصلش چنین می‌شود: به‌قدری موارد اطلاق عقل پراکنده و جاری است که گویا هیچ وجه جامعی میان آن‌ها نیست؛ لذا صدر المتألهین بعد از بیان حدیثی از آن در اسفار اطلاق واژه عقل را بر این معانی از باب اشتراک لفظی دانسته و فرمود: «اسم العقل واقع... بالاشتراك الاسمی» و مرحوم حکیم سبزواری در تعلیقه فرموده: «این به خاطر دوری فراوانی است که میان آن معانی وجود دارد».

چون در بعضی از این موارد اطلاق واژه عقل از باب اشتراک، بالقوه است. مثل عقل هیولانی و در مواردی از باب اشتراک بالفعل است. مثل عقل فطری و در مواردی از باب فعل است؛ نه ادراک مثل اطلاق واژه عقل بر فعل حس در طول تاریخ گاه بشر ارزش عقل و جایگاه بلند آن را درک نکرد، لذت‌های آنی و زودگذر هواها و هوس‌ها را بر دوراندیشی و به کار بستن عقل فطری و ناب ترجیح

۱. دانش شهرکی، حبیب‌الله، عقل از نظر قرآن و حکمت متعالیه، ص ۸۲ و ۱۶.

۲. آیت‌الله جوادی آملی، عبدالله، منزلت عقل در هندسه معرفت دینی، ص ۳۰؛ به نقل از الحکمة المتعالیه، ج ۳، ص ۴۱۹.

داد. لذا به دام نیرنگ‌ها گرفتار و با فریب دشمنان نیرنگ‌باز تن به ذلت خواری و پذیرش ننگ و عار و شکست داد، گاه جانب افراط را و زمانی هم جانب تفریط را پیشه کرد.

بارزترین شکل عقل‌ستیزی در قرون وسطی اتفاق افتاد که رهبران کلیسا و کاهن‌داران، بهشت با تفسیرهای غلط و دست‌اندازی به کتب مقدس به دانشوران و متفکرانی که با سعی و تلاش علمی و فکری به نتایجی خلاف باورهای غلط و غیرمعقول آن‌ها دست می‌یافتند آن‌ها را به بند کشیده و با بی‌رحمی تمام مجازات می‌کردند. از سویی کلیسای قدرتمند اما افسارگسیخته دیگر قادر به پاسخگویی به مطالبات فکری و عقلانی انسان آن زمانه و اداره جامعه آن روز نبود. در چنین شرایطی مردم به سر استاده از عقل منهای وحی در اداره زندگی فردی و اجتماعی خویش و حل مشکلات معیشتی و فکری خود افتادند و برای پاسخگویی نیازهای فزاینده و جدید خود بنیان جدیدی را برپا کردند و ولی مع‌الأسف آن‌قدر جانب افراط را در دنیا محوری، منفعت‌جویی و شیوه جدید زندگی مادی گرفتند که در اصطلاح از این‌ور بام افتادند و تمام ساختارهای دینی، اخلاقی، معنوی و حتی عقلانی بشر که محصول قرن‌ها تلاش سخت کسان از انبیاء، سفرای الهی، وارستگان و اندیشه‌وران بود ویران کردند و به جای کلام با «کمیت مطلق العنان و افسارگسیخته عقل حساب‌گر و فنی جای دادند»^۱

نماینده کامل این تفکر راسیونالیسم^۲ غربی است که بعد از رنسانس و تفکر غربی حکومت یافت و تمدن جدید غرب را پایه‌ریزی کرد و نهایت آن به سکولاریسم

۱. دانش شهرکی، همان، ص ۱۶ و ۱۱ با تصرفات و اضافات.

۲. Rationalism اصطلاح جدید عقل‌گرایی در اروپا از ریشه Ration به معنای حساب‌گری و عقل حساب‌گر است.

که یگانه مولود و دست‌پرورده عقل تجارت‌پیشه و محاسبه‌گر است، گردید. شعارش محوریت عقل ابزاری و محاسبه‌گر در تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی است و تنها رسالت چنین عقلی رساندن انسان به لذت و منفعت مادی است. چنانکه بنتمام عقل را خادم خواسته‌های نفسانی و هیوم آن را برده شهوات، خواهش‌ها و رسیدن به لذات می‌داند.^۱

ستن‌کار چنین تفکر و مکاتب مبتنی بر آن نظیر لیبرالیسم، سکولاریسم و اومانیسم، آوردن ییست مگر بستن باب ایمان، فراموشی معنویت و اخلاق، بی‌هدف و فاقد معنا سازی، زندگی، عدم وجود یک نظام زندگی ارزشی و تلقی انسان به‌عنوان یک ماشین تولید، مسرف، تنزل دادن شعاع اندیشه بشر به دامن و امور جسمانی.

«عقل‌گرایی از مؤلفه‌های اصلی ارمایسم است... آن‌ها معتقد بودند در بعد معرفت‌شناختی چیزی که با سرپنجه قدرت، تقلای بشر قابل کشف نباشد وجود ندارد. به همین دلیل در بعد هستی‌شناختی نیز هرگونه موجود ماوراء طبیعی از قبیل خدا، وحی، معاد و اعجاز... آن‌گونه که در مدعیات دین مطرح‌اند مدعیاتی غیرقابل اثبات پنداشتند... اومانیست‌ها به همین دلیل دین را انسانی بر سر راه خود تلقی می‌کردند و جوهر خود را دریافت تازه‌ای از شأن و منزلت انسان با عنوان موجودی خودگرا به جای خداگرا می‌دانستند و علم‌زدگی یا علم‌پرستی آن‌ها راییده هم، تفکر بود».^۲

۱. آریلاستر آنتونی، ظهور و سقوط لیبرالیسم غرب، ترجمه عباس فخر، ص ۵۰.

۲. رجبی، محمود، انسان‌شناسی، ص ۴۶.